

Jana
Gluchmanová –
Katarína
Komenská

20 rokov etiky na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove

Prešovská univerzita v Prešove oslavuje v tomto roku viaceré jubileá. Prvé sa viaže k 350. výročiu vzniku Evanjelického kolégia v Prešove (1667), ktoré vstúpilo do dejín filozofického myslenia na Slovensku ako Prešovská škola. Prešovská univerzita v Prešove sa hlási k pokračovaniu jeho tradície. Ďalšie jubileum sa vzťahuje na rok 1997, keď vznikla Prešovská univerzita v Prešove oddelením prešovských fakúlt od Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Jednou zo zakladajúcich fakúlt od vzniku univerzity v roku 1959 bola aj Filozofická fakulta UPJŠ so sídlom v Prešove. V neposlednom rade sa s rokom 1997 spája aj vznik pracoviska a odboru etika na Filozofickej fakulte PU v Prešove, ktorý bol výsledkom dynamického rozvoja Katedry filozofie, na pôde ktorej vyrástol uvedený odbor. Napriek prvotným problémom, spojeným s etablovaním pracoviska, o jeho kvalite a vysokom potenciáli svedčí to, že už v roku 2005 získalo práva uskutočňovať štúdium na všetkých troch stupňoch vysokoškolského štúdia a rovnako aj práva na habilitačné a inauguračné konania. Reflektovalo to genézu vytvorenia pracoviska, ktoré v prvých rokoch patrilo pod Katedru filozofie, následne bolo súčasťou Inštitútu filozofie a etiky (ako samostatná Katedra etiky) a v roku 2014 to vyústilo do vzniku samostatného pracoviska pod názvom Inštitút etiky a bioetiky Filozofickej fakulty PU v Prešove.

Za 20 rokov sa etika na Filozofickej fakulte PU v Prešove etablovala nielen ako študijný program, ale aj ako disciplína, ktorej odborníci patria medzi špičkových autorov v oblasti morálnej filozofie, aplikovaných a profesijných etík. Úspechy pracoviska sú viditeľné aj na svetovej úrovni, keďže členovia inštitútu aktívne participujú na medzinárodných konferenciách, svetových filozofických kongresoch, výskumných projektoch a taktiež rozvíjajú spoluprácu s poprednými pracoviskami v Európe a vo svete. Potvrdením toho je skutočnosť, že v roku 2010 bolo na základe návrhu Výboru pre bioetiku pri Slovenskej komisii UNESCO a po schválení Odborom vysokoškolského vzdelávania UNESCO v Paríži zriadené pracovisko Katedry bioetiky UNESCO (UNESCO Chair in Bioethics) na Prešovskej univerzite v Prešove, alokované na Inštitúte etiky a bioetiky Filozofickej fakulty PU v Prešove. Tento štatút pracovisko opätovne obhájilo v roku 2015.

Významným faktorom potvrdzujúcim vysokú odbornú úroveň pracoviska etiky na Filozofickej fakulte PU v Prešove je aj fakt, že v Prešove sa rozvíja samostatná, originálna etická teória, etika sociálnych dôsledkov ako verzia neutilitaristického konzekvencializmu. Jej priekopníkom je Vasil Gluchman, ktorý na jej formulovaní pracuje od začiatku 90. rokov 20. storočia, keď publikoval základné tézy koncepcie.¹ Od tých čias on a jeho kolegovia doma i v zahraničí rozpracúvajú, kriticky zhodnocujú a komparujú svoje stanoviská so súčasnou konzekvencialistickou etikou, čoho výsledkom sú početné publikácie.²

Pri príležitosti 20. výročia vzniku pracoviska a odboru etika na Filozofickej fakulte PU v Prešove usporiadal Inštitút etiky a bioetiky Filozofickej fakulty v Prešove 18. medzinárodnú konferenciu z cyklu *Etické myslenie minulosti a súčasnosti (EMMS 2017/18)* pod názvom *Človek v súčasnej etike*. Konferencia sa konala v dňoch 13. – 14. septembra 2017 v hoteli Granit na Zemplínskej šírave. Organizátori privítali hostí z českých, poľských, ukrajinských a slovenských univerzít.

Konferenciu úvodným slovom otvoril Vasil Gluchman, ktorý v krátkom príhovore vyzdvihol zmysel a aktuálnosť podujatia, ocenil doterajšiu úspešnú spoluprácu s mnohými zahraničnými inštitúciami a poukázal na potrebu etickej reflexie v rôznych oblastiach života človeka. Po príhovore pokračoval plenárnou prednáškou *Človek súčasnosti*, v ktorej predstavil súčasné etické a filozofické prístupy ku skúmaniu problematiky v kontexte chápania človeka u Marthy Nussbaumovej.

Program konferencie pokračoval sekciou *Človek v súčasnom (bio)etickom*

¹ Gluchman, V.: *Angažovanosť, solidarita, zodpovednosť*. Prešov: Universum, 1994; Gluchman, V.: Etika utilitarizmu a neutilitaristický konzekvencializmus. In: *Filosofický časopis*, 1996, roč. 44, č. 1, s. 123 – 132; Gluchman, V.: Etika sociálnych dôsledkov – jej princípy a hodnoty. In: *Filozofia*, 1996, roč. 51, č. 12, s. 821 – 829; Gluchman, V.: Typologizácia morálky a mravných subjektov v etike sociálnych dôsledkov. In: *Filozofia*, 1998, roč. 53, č. 8, s. 523 – 537; Gluchman, V. – Sztombka, W.: Morálna zodpovednosť a etická koncepcia H. Jonasa. In: *Filozofia*, 1996, roč. 51, č. 5, s. 287 – 295.

² Dubiel-Zielińska, P.: Consequentialist and non-consequentialist overtones of the Code of ethics of an academic staff member in light of ethics of social consequences. In: *Ethics & Bioethics (in Central Europe)*, 2015, roč. 5, č. 1 – 2, s. 105 – 113; Jemelka, P.: Environmentální etika, etika sociálních důsledků a evoluční ontologie. In: *Studia Philosophica*, 2016, roč. 63, č. 1, s. 69 – 83; Kalajtzidis, J.: *Etika sociálnych dôsledkov a hospodárska etika*. Brno: Tribun EU, 2012; Klembarová, J.: *Etické a morálne aspekty mentálneho postihnutia*. Prešov: FF PU, 2015; Komenská, K.: *Etika vzťahu k zvieratám (cez optiku etiky sociálnych dôsledkov)*. Prešov: VPU, 2014; Lešková Blahová, A.: *Bioetika v kontexte etiky sociálnych dôsledkov*. Prešov: FF PU, 2010; Misseri, L.: Gluchman y su ética socio-consecuencialista. In: *Dignidad y consecuencias: ensayos de una ética socio-consecuencialista*. Ed. V. Gluchman. Mar del Plata: Kazak Ediciones, 2014, s. 5 – 17; Platková Olejárová, G.: *Aplikácie etiky sociálnych dôsledkov v ekonomike*. Prešov: FF PU, 2009; Sachdev, K. N.: Normative analysis of human dignity among professionals. In: *Ethics & Bioethics (in Central Europe)*, 2015, roč. 5, č. 3 – 4, s. 205 – 210; Švaňa, L.: „Etika“ vojny a terorizmu. Bratislava: Veda, 2016.

diskurze. Ako prvý vystúpil Ján Šlosiar s príspevkom *Kultúrny a mravný kontext zmyslu života*. Zdôraznil, že súčasťou kultúry človeka ako kultúrnej bytosti je predovšetkým tvorba hodnôt, v ktorých človek nachádza význam pre svoj život. Podľa autora práve ideové spracovanie týchto hodnôt (ktoré je limitované pravidlami mravného správania) dáva životu človeka zmysel. S témou *Kvalita života ako filozofický problém* ďalej vystúpila Eva Smolková, ktorá sa v príspevku zaoberala dvoma rovinami problému, a to ontologickou a sociálnou. Úvodný blok svojím vystúpením *K ontologickým predpokladom a morálnym konzekvenciám definovania/kritérií smrti v biomedicíne* uzavrel Marián Palenčár. Pozornosť upriamil na otázku definície/kritérií vymedzenia pojmu smrti. Cieľom jeho prednášky bola analýza základných podôb definovania smrti v biomedicíne v kontexte ich ontologických predpokladov a možných morálnych konzekvencií. Do tohto rámca možno zaradiť aj vystúpenie Wendy Drozenovej pod názvom *Pojetí osoby v etice péče, jeho problémy a kulturní kontext*, v ktorom sa zaoberala chápaním osoby v etike starostlivosti, zvlášť v súvislosti s feministickou etikou Virginie Heldovej.

Vystúpenia ďalších hostí boli rozdelené do viacerých súbežne prebiehajúcich sekcií, v ktorých účastníci reflektovali o problematike človeka v súčasných etických teóriách, ďalej v konfrontácii s problémami človeka vrátane ďalších bioetických výziev prítomnosti. Na to nasledujúci deň nadväzovali sekcie venované esteticko-etickým reflexiám človeka, vnímaniu človeka v rámci etiky sociálnych dôsledkov, ale aj aktuálnym etickým a morálnym problémom človeka v kontexte súčasnosti.

Druhý deň konferencie otvoril František Mihina prednáškou venovanou etickému odkazu diela významného slovensko-maďarského spisovateľa 20. storočia Sándora Máraia (*Morálne maxímy Sándora Máraia alebo ethos non fecit saltus*) a filozoficko-etickým reflexiám o ňom. Po ňom vystúpil Pavol Markovič s témou *Ohlasy posthumanizmu v súčasnej slovenskej literatúre* a Lukáš Makky s prezentáciou o *Autentickejšť umeleckej tvorby a estetickej recepcie ako esteticko-etického problému*.

Za zmienku stojí sekcia venovaná chápaniu človeka ako mravného subjektu v etike sociálnych dôsledkov, v ktorej prezentovali nové poznatky Ján Kalajtzidis, Michaela Petrufová Joppová, Katarína Komenská a Eva Demjanová. Ján Kalajtzidis v príspevku *Mravný subjekt v etike sociálnych dôsledkov a jeho komparácia v kontexte konzekvencializmu* v základných charakteristikách opísal a hlbšie definoval podmienky, ktoré si etika sociálnych dôsledkov stanovuje pre uvažovanie o mravnom subjekte. Tie konfrontoval s preferenčným utilitarizmom Petra Singera. Prezentácie Ewy Demjanovej a Michaely Petrufovej Joppovej nadväzovali na problematiku mravného subjektu. Vzťahovali sa na antropologický a psychologický rozmer vymedzenia života mravného subjektu. Sekciu uzavrela

Katarína Komenská, ktorá svoju pozornosť upriamila na morálnu motiváciu konania mravného subjektu. Zdôraznila, že morálna motivácia (ako vnútorný apel na uskutočnenie kognitívne rozpoznaného morálneho záväzku) bola v procese etického rozhodovania a konania doteraz v značnej miere teoretikmi ignorovaná, resp. rozpoznávaná skôr intuitívne.

V popoludňajších hodinách bol na programe okrúhly stôl *Quo vadis etika v Prešove?* Záver konferencie sa tak niesol v duchu pripomenutia si 20. výročia vzniku pracoviska a odboru etika na Filozofickej fakulte PU v Prešove s cieľom spoločne premýšľať o ich budúcnosti. Pripravená prezentácia účastníkom poskytla historický prierez etablovania etiky na pôde Filozofickej fakulty PU v Prešove. V následnej diskusii účastníci uvažovali o ďalšej orientácii vedeckého výskumu na pracovisku, spôsoboch skvalitnenia doktorandského štúdia, ako aj o smerovaní vzdelávania v oblasti etiky a etickej výchovy v Prešove a na Slovensku.

Vďaka záverečnému okrúhlemu stolu tak konferencia bola aj otvorenou diskusiou o budúcich podobách etiky ako živej filozofickej rozpravy nielen v akademickom živote na pôde Filozofickej fakulty PU v Prešove, ale aj vo verejnom diskurze.

Zhrnutie

20 rokov etiky na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove

V predkladanom článku je stručne reflektovaná genéza etablovania etiky ako akademickej disciplíny na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove. Okrem významných historických míľnikov spojených so založením študijného programu etiky na tomto pracovisku sa autorky snažia poukázať aj na výskumnú a metodologickú originalnosť výskumu etiky. To podkladajú nie len výskumným zameraním odborníkov z tohto pracoviska na súčasné problémy systematickej a aplikovaných etík (so špeciálnym záujmom o otázky bioetiky na Katedre bioetiky UNESCO), ale aj vytvorením vlastnej etickej „školy“, etiky sociálnych dôsledkov. Druhá časť príspevku informuje o konferencii Človek v súčasnej etike (EMMS 2017/18), ktorú organizoval Inštitút etiky a bioetiky s cieľom uctiť si 20. výročie etiky na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove.

Kľúčové slová: etika, Filozofická fakulta PU v Prešove, študijný program, etika sociálnych dôsledkov

Summary

20 Years of Ethics at the Faculty of Arts at University of Prešov

In the presented paper, the development of ethics as an academic discipline at the Faculty of Arts, University of Prešov is briefly presented. Besides the important historical milestones connected to the establishment of the study program Ethics at this institution, the research and methodological originality of the research of ethics is emphasized in the paper. This idea is supported by the description of the research interests of ethicists at the faculty focused on contemporary issues of systematic and applied ethics and by presenting the original ethical theory developed at the faculty, ethics of social consequences. The latter part of the paper informs about the conference Man in Contemporary Ethics (ETPP 2017/18) which was organized by the Institute of Ethics and Bioethics with the aim to commemorate the 20th anniversary of ethics at the Faculty of Arts, University of Prešov.

Key words: Ethics, Faculty of Arts at University of Prešov, study program, ethics of social consequences

Mgr. Jana Gluchmanová

Inštitút etiky a bioetiky

Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove

jana.gluchmanova@smail.unipo.sk

Mgr. Katarína Komenská, PhD.

Inštitút etiky a bioetiky

Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove

katarina.komenska@unipo.sk